

בירורים בהלכה

כוס קפה במטבח בשרי

כדי להתיר את האכילה. וא"כ, לכאורה אפי' אם האדים שהתפזרו בבית משפחת כהן, כבר לא היו חמים בשעה שהגיעו לכוס הקפה – עדיין יש לחשוש לאכילת בשר וחלב ביחד! (מדרבנן בלבד, ולכאורה כך נראה, שהרי בנדון הריב"ש שהאדים התעבו, בוודאי שלא היתה היס"ב ואעפ"כ סבר שאסורים).

הב"ח כתב (שו"ת החדשות סיד כד) שהמקרה שבו הרא"ש עסק, הוא שלא היה לאדים מקום להתפשט לצדדים, אבל כאשר הוא יכול להתפשט – אין בכוחם לאסור. סברתו אינה ברורה לגמרי, מדוע אין ביכולת אדים אלו לאסור, וכנראה שיש לומר שכוח הבליעה שלהם פוחת בשעה שיש להם מקום להתפשט לצדדים (עי' כעיי"ז בערה"ש). אמנם גם לסברא זו, לכאורה אין זה מפקיע מהם את 'שמם החלבי' (ועי' בספר מערכי לב, לפרופ' זאב לב במאמר המיקרוגל בהלכה, שמכוח דברי הב"ח הכריח שניתן להשאיר סירים חלביים פתוחים במקום שיש אדים בשריים, אולם לדברינו, האדים עדיין נחשבים בשריים).

יש שכתבו, שהחשש לזיעה אינו לעדים, אלא להתעבות גמורה של המאכל, דהיינו שחוזר להיות מים. אך בשלב שהם אדים – אין חוששים לכך. ולפי"ז בדי"כ לא תהיה התעבות לתוך כוס הקפה החם. אולם סברא זו צריכה עיון, שהרי גם אדים הינם טיפות מים דקות, ומאי שנא? (עי' ירחון האוצר כח עמ' קנא-קנב האריך בסברא זו, אך עי' שבת הלוי י, קכב שפשוט לו שגם אדים דינם כאסורים ועי"ע 'בינת צבי-ענייני זיעה עמ' רמו).

עוד ניתן לומר, עפ"י מה שחידש הציץ אליעזר (ו, יז בשם כמה אחרונים) ש'זיעה' איננה נחשבת כגוף התבשיל מהתורה, אלא מדרבנן בלבד (וכמו מי חלב שאינם חלב מהתורה), אמנם אחרים חלקו על דבריו (עי' הר צבי יו"ד סי' פד, ויבי"א ה יו"ד סי' ז).

נראה, שלהלכה מסתבר שיהיה מותר לשתות את כוס הקפה (אך כמובן שסוגיית זיעה והשלכותיה ההלכתיות לא הסתכמו בזה. לעיל, בסוף הפסקה הראשונה, ציינו לכמה השלכות, ואידך זיל גמור)

אדים רבים מלאו את מטבתה הצר של משפחת כהן, אדים שעלו מסירים מלאים תבשילים בשריים לקראת בר המצוה של הבן. אדון כהן, שמעולם לא הפסיד את לימוד פרק המשניות ביחד עם שתיית קפה, התיישב כבכל יום ללמוד. לפתע, ניתר ממקומו! הוא למד במשנה (מכשירין ב, ב) שאם היה פרי ש'הזיע' – נרטב, כתוצאה מהאדים שעלו ממרחץ של מים חמים טמאים – גם הוא טמא! מר כהן חשב לעצמו, שאם כן, האדים הנמצאים במטבח – בשריים הם, ובשעה שהם נכנסים לכוס הקפה נמצא שהוא שותה חלב ובשר יחדיו! (ליסוד זה ייתכנו השלכות גדולות, שדנו בהם הפוסקים. לדוג': (א) המשתמש במילחיה לשמוך מלח או תבלים לתוך תבשיל בשרי שעולים ממנו אדים – האם המלח נהיה בשרי? (ב) עירוי מים מקומקום רותח לתוך כלי בשרי חם – האם ניתן להשתמש במים שמרתחים בקומקום זה לשתיית קפה? (ג) סוגיית זיעה בתנורים ועוד).

האם אדון כהן צודק? לכאורה כן. **הרא"ש** (שו"ת כלל כ, כו, הו"ד בשו"ע יו"ד צב, ח) למד ממשנה זו, שאם אדם בישל חלב במחבת חלבית, ומעליה היה מונח סיר בשרי, ואדים עלו מהמחבת לסיר - נמצא שבסיר ישנה תערובת של בשר וחלב (ודינו כמו טיפת חלב שנפלה על סיר מבחוץ). ובדומה לזה, כתב הריב"ש (סי' רנה), שמשקה הנוצר מהתאדות והתעבות של יין נסך (מעין קוניאק), גם הוא אסור, משום שגם זיעה של מאכל דינה כמאכל עצמו! (אמנם בדבריו שם הביא ראייה ממשניות נוספות במסכת מכשירין, והאחרונים דנו על פיהם האם אדים מהווים גם חיבור בין המאכלים, ולפי"ז גם החלב שבמחבת ייאסר, עי' דגול מרובה ביו"ד שם, או שהאדים נחשבים רק כגוף המאכל, ואכמ"ל).

אמנם נראה לומר כמה דרכי היתר בזה:

תרומת הדשן (סי' קג) כתב שהמנהג היה לתלות בשר לייבוש מעל תבשילים חלביים, ובטעם שהדבר מותר ולא אוסר את הבשר כתב, שאם רמת החום באדים אינה מגיעה ליד סולדת' – הבשר אינו נאסר. לדעת היד יהודה (סקני"ד שם) זיעה שאין היס"ב אין בה ממש בכלל, ולפי"ז יש מקום להתיר כאן (אמנם נראה מדבריו שהקל דווקא כשאיב בו מקום להתפשט, כדלקמן, וצ"ב). אמנם, אחרים סוברים (עי' דרכי תשובה שם; פמ"ג הנהגת שואל ונשאל) שדינם כמו בשר וחלב קרים שנוגעים זה בזה, שפעמים יש צורך לשוטפם,